Kahire’nin Şehirciliği

Hazırlayan

Halit İmam

Ubeydi "Fatimi" devrinde Kahire'nin şehirciliği nasıl idi? "H.4.-6./M.10.-12. y.y. arası"

- Kahire inşa edilmeden önce Mısır'da 3 tane başkenti vardı. Birincisi, Fustat şehri; ikincisi Askar şehri ve üçüncüsü ise Kata'dır. Ubeydi "Fatimi" devleti Mısır'ı işgal ettikten sonra **Cevher el-Sakalı** Ubeydi ordusunun komutani Hisnul-kahire'yi inşa ettirmiştir. Bu dönemde Kahire tam olarak bir şehir değil. Sanki Batınilik iç kent gibidir. Kahire kare şeklinde inşa edilmiştir. **Cevher el-Sakalı**, Kahire'nin surları kerpiç ve ahşap malzemeleri ile inşa ettirmiştir. Bu dönemde Hakim ulu cami Kahire'nin dış surlarındadır.

- Udeydilerin ikinci döneminde Ermeni Başbakanı **Bedreddin el-Cemali** eski Kahir’nin surlarını yıkarak Yeni Kahire’nin surlarını kırmızı tuğla ile inşa ettirmiştir. Yeni Kahire’nin tuğla surları eski kerpiç surlarından daha geniştir. Kahire kenti genişliğince “büyünce” Kare şeklinden dikdörtgen şekline çevrilmiştir. Bu arada Hakim ulu cami’yi Kahire’ye dahil edilmiştir.

Ubeydi döneminde Kahire’nin özellikleri:

- Kare ve dikdörtgen şekillerinde inşa edilmiştir.
- Kata’nin “Tolunoğularının başkenti” kuzey doğuda kalmıştır.
- Kahire’nin ortasında anayol bulunmaktadır.
- Batınilik halifeleri için anayol iki tarafında büyük doğu sarayı ve küçük batı sarayı inşa edilmiştir.
- Ubeydi “Fatimi” döneminde Kahire’de halife sarayları vardı. Ancak Kale yoktur.
- Ubeydi döneminde ulu caminin adı Ezher camii idi. Ezher camii Kahire’deki camilerden daha önemlidir. Çünkü Ehzer camii hem dini bir üniversitesi hem de ulu cami olarak kullanılmıştır.

- Bu dönemdeki Kahire’de dört tane mahalle vardır. Birincisi, Barguvan mahallesidir. Abu el-Futuh Barguvan Ubeydi halifesinin el-Aziz Billah hizmetçisidir. Bu dönemde Kahire’de Batınilik halifesinden sonra en zengin kişi Barguvan’dır. İkincisi, Hrıstiyan Rum mahallesidir. Üçüncüsü el-Saqayeen mahallesidir. “Sucular mahallesi”. Dördüncü ise Ermeniler mahallesidir.

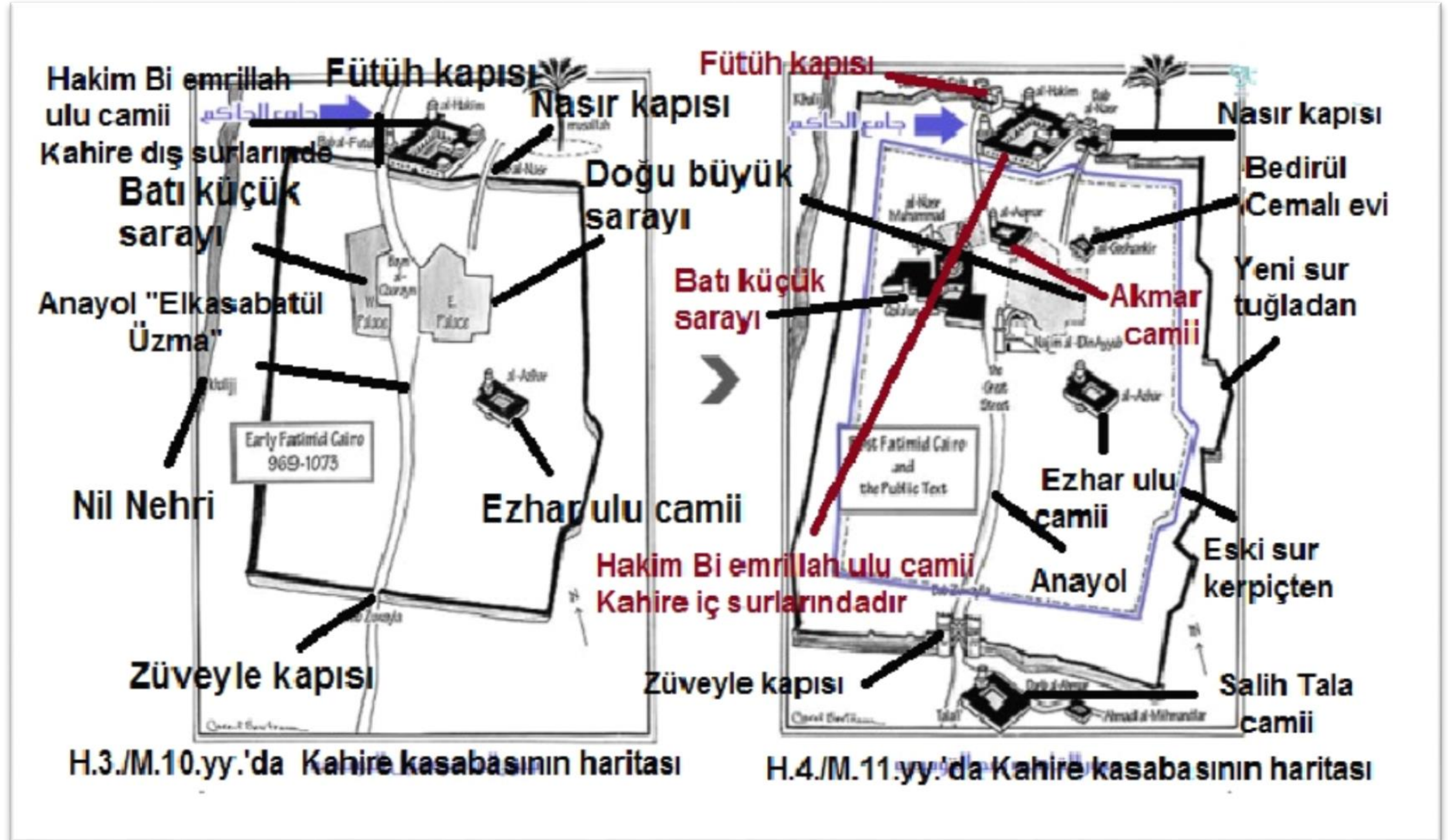
- Ubeydi “Fatimi” döneminde Nil nehri Kahire’den geçmemiştir.
- Ubeydi “Fatimi” döneminde Kahire iç kentinde 8 büyük kapı inşa edilmiştir. 1- kuzey tarafına Babul Futuh ve Babul-Nasır kapıları;
- 2- Güney tarafına Babu Züveyle ve Ferc kapıları; 3- Doğu tarafına Barkiye ve Karatin kapıları, 4- Batı tarafına Saadet ve Kantra kapıları vardı. Günümüzde bu büyük kapılardan üç tane kapısı vardır. Birincisi; kuzey tarafında Babul-Nasır ve Babul-Futuh kapıları vardır. İkincisi ise güney tarafında büyük Züveyle kapısı bulunmaktadır.

- Mısırlılar Ubeydi “Fatimi” döneminde Batınilik Kahire’nin iç kentinde yaşamamaktadır. Mısırlılar sadece Kahire’ye öğleden sonra giriyorlar. Onlar akşam namazından sonra Kahire’den çıkıyorlarmış. Selahaddin Eyyubi döneminden itibaren günümüze kadar Mısırlılar Kahire’de yaşamaktadır. Çünkü Ubeydi “Fatimi” döneminde Kahire normal bir şehir değil idi. O Batınilik iç kenti idi. Yani Kahire Batınilik Şiaları için dini ve siyasi özel bir kasaba idi. Aynı zamanda Mısırlıların halkı Sünni, Şafii ve Malik mezheplerine inanmaktadır. Bunun için Ubeydi devleti, isyan ettiği için Mısırlıların halkından çok korkar. Çünkü Mısırlılar ile Yabancı Batınilik devleti arasında uzun mücadele olmuştur. Bu konu ile ilgili bize **İbn Kesir tarihinde, Makrizi, el-Hıtat kitabinde, İmam Şemseddin el-Zehabi Gerçek Ubeydi tarihi kitabinde** vb bilgileri verirler.

Mısır Başkentleri

Ubeydi «Fatimi» Kahiresi

Fustat Haristası

Hisnül Kahire;Ubeydi "Fatimi" Kahiresi

Batınılık dini Kasabası

Halic su köprüsü

Ravda adası

Mukatam dağı

Fustat şehri

Hakim ulu camii

-

Akmar ulu camii

Ezher Manzumesi

Selahaddin döneminde Kahire'nin şehirciliği H.7./M.13.y.y.

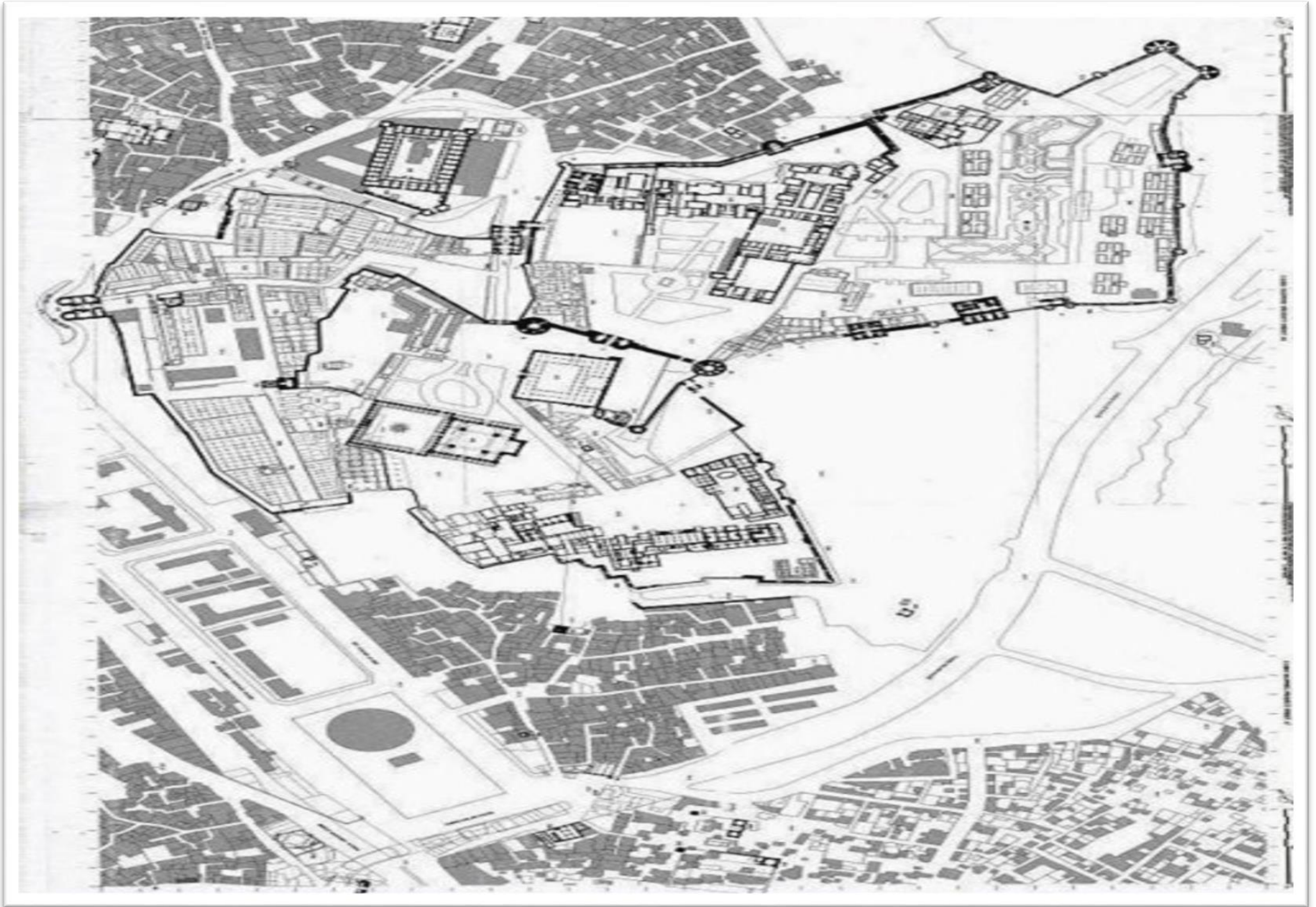
- Ubeydi "Fatimi" döneminde Kahire küçük bir iç kent idi. Kahire'nin surlarının alanı daha dardır. Mısırlılar, Ubeydi döneminde Fustat şehrinde yaşamaktadır. Son Ubeydi döneminde Fatimi veziri "Bakanı" **Şaver**, Fustat şehrini yıktıktan sonra Mısırlılar Kahire iç kentine kaçmışlardır. Kaçan Mısırlıları Kahire'ye girerken Haçlı ve Batınilik askerleri Mısırlıları tardetmişler "reddetmişler". Bunun için hemen **Asaduddin Şerko** ve **Selahaddin** müdahale ederek Ubeydi veziri **Şevir** öldürerek Kahire'den Haçlıların askerlerini reddetmişler. Eyyubilerin müdahale ettikleri için Mısırlılar bu zor durumundan kurturmuşlardır.

- Bu olaydan sonra **Asaduddin Şerko** vefat edip **Batınilik halifesi el-Adid**, **Selahaddin Eyyubi'yi** başbakan tayin etmiştir. H. 563-567/M.1167-1171 arasında Selahaddin Eyyubi Batınilik kuvvetleri yok etmiştir. Batınilik kuvvetleri yok edildiği için Selahaddin Eyyubi Ubeydi "Fatimi" hilafetini yıkmıştır. Bu olaylardan sonra Selahaddin Eyyubi Karine'nin iç kentini, iç kentlikten büyük bir başkente çevirmiştir. H.571-579/M.1175-1183 arasında **Selahaddin** Mısır'ın bütün başkentlerini birleştirmiştir. Başkentleri birleştirildikten sonra Mısır'ın tek başkenti Kahire olmuştur.

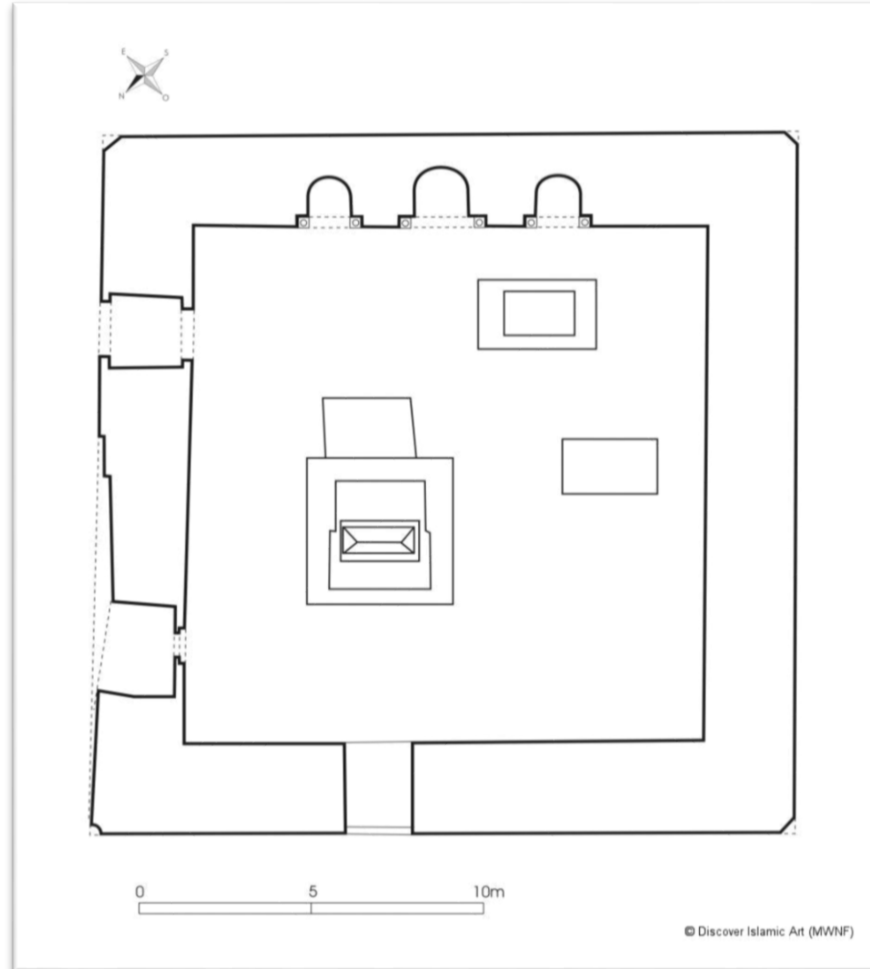
- **Selaladdin Eyyubi** döneminde Mısırlıları Mısır’ın başkenti Kahire’de isken etmiştir. **Selahaddin** Kahire’de kale “dış kent”, Kahire’nin çerçevesinde uzun ve yüksek surlarını inşa ettirmiştir. **Selahaddin** döneminden itibaren günümüze kadar Nil nehri Kahire’ye dahil etmiştir. **Selaladdin Eyyubi** İmam Şafii’nin mezarının üzerinde ahşap malzemesiyle dilimli Semerkant kubbesinin sistemi inşa ettirmiştir. Meşhet el-Hüseyni yanında İmam Hüseyin medresesini yaptırmıştır.

- **Melikül-Kamil Eyyubi** "H.615-636/M.1218-1237" döneminde tam olarak Selahaddin kalesini inşa ettirmiştir. O Hadisi Şerifi medresesini Kahire'deki merkezi anayolda yaptırmıştır. **Salih Necmeddin Eyyub** "H.636-646/M.1238-1248" döneminde Kahire'nin anayolunda Salihiye medresesini ve Salih Necmeddin Eyyub'un türbesini inşa ettirmiştir. Mısır'da ilk dört eyvanlı ve çift avlulu medrese Salihiye medresesidir.

Selahaddin Eyyubi Kalesi

İmam Şafii Türbesinin planı

İmam Şafii Türbesi

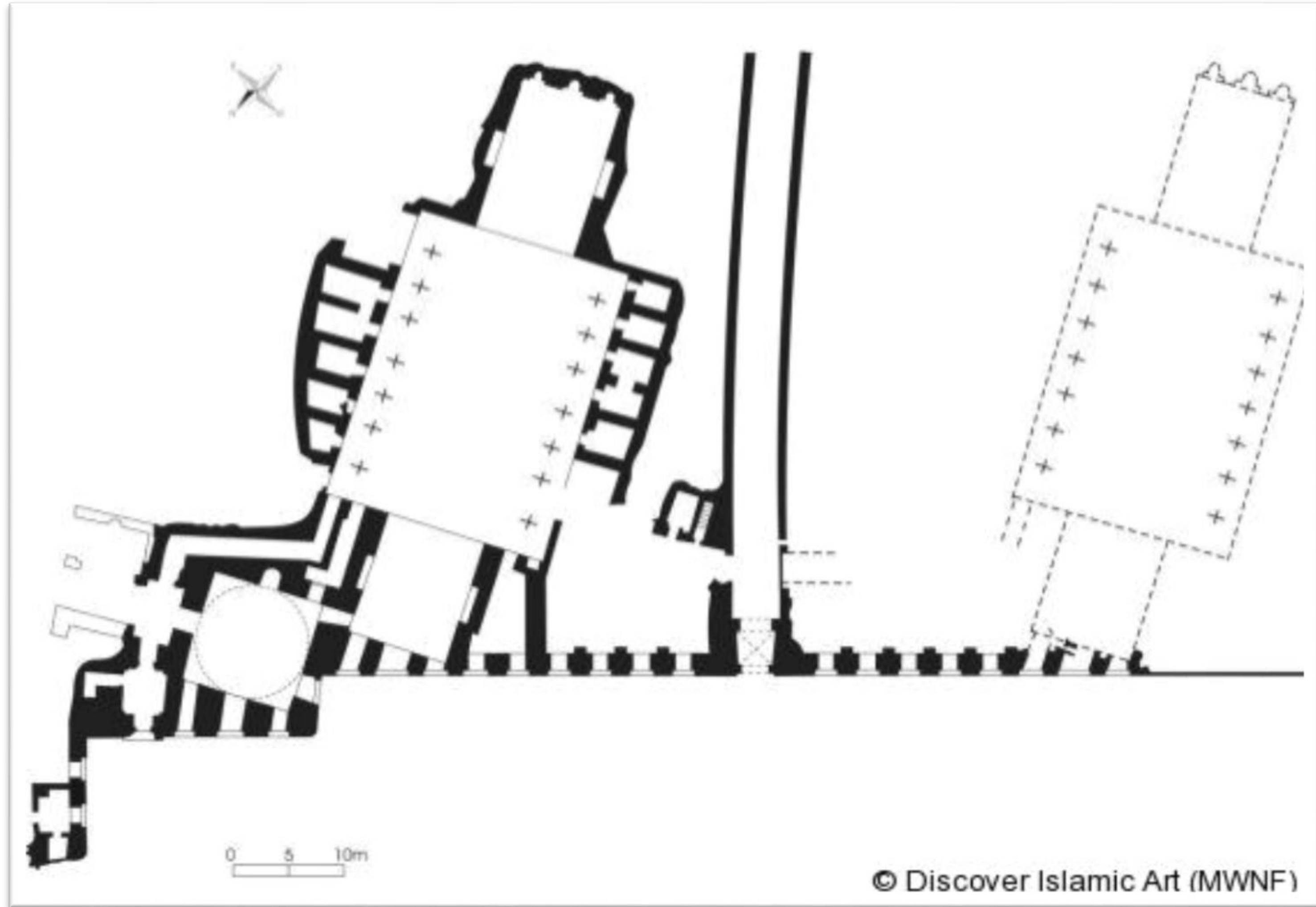
İmam Şafii Gemisi

-

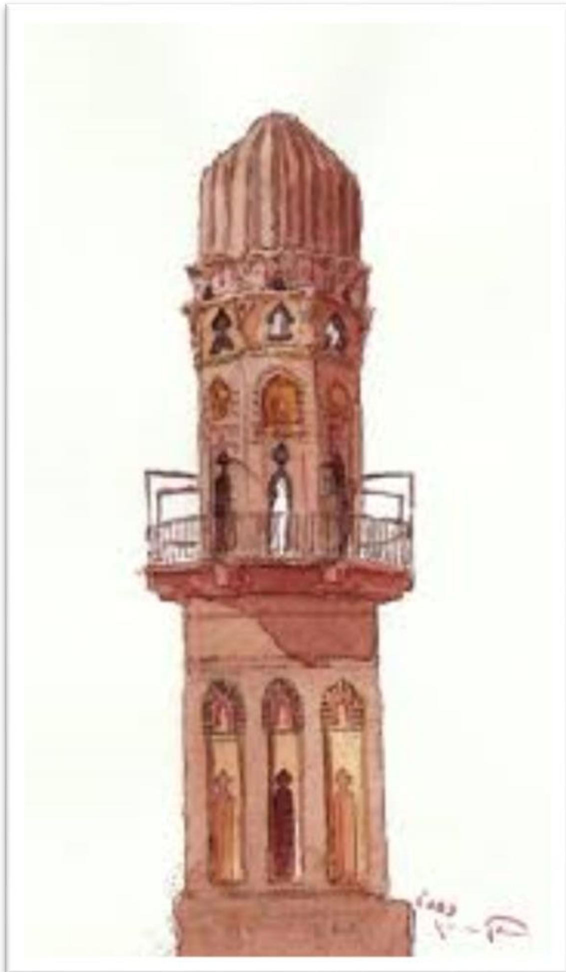
Melikül-Kamil Hadisi Şerifi medresesinin Kuzeybatı eyvanı

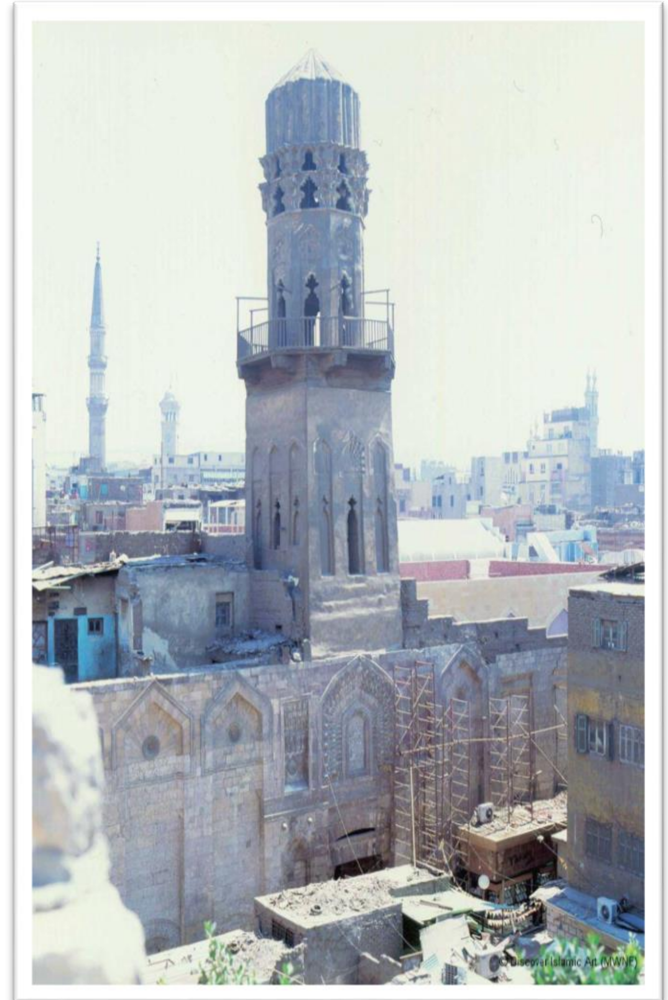
Salih Necmeddin Eyyub Medresesi

-

Salih Necmeddin Eyyub Minaresi

Salih Necmeddin Eyyub Türbesi

Memluklu Kahire'sinin şehirciliği
Bahri "Türk" H.648-792/M.1250-1389, Burci "Çerkez" H.792-923/M.1389-1517

- **Bahri Memluklu devleti** döneminde Sultan **Birinci Baybars** Ubeydi devleti yıkıldıktan sonra ilk ulu cami'yi inşa ettirmiştir. Sultan **I.Baybars**, Hasaniye mahallesinde I.Baybars ulu camii inşa ettirmiştir. **I.Baybars,** Kahire'nin anayolunda Baybars medresesini inşa ettirmiştir. Bu medrese dört eyvanlı ve tek bir avlulu sistem ile inşa edilmiştir.

- Memluklu döneminde **I.Baybars** yüzünden Mısırlılar Batı Kahire’de yaşamaktadır. Çünkü **I.Baybars,** onlara şöyle emretmiştir: **“kim Batı Kahire’de kalmak isterse, Memluklu devleti tarafından onlara sorun olmayacak. Aksine Memluklu devleti onlara yardım edecek.”** Bu emredildiği için Mısırlılar, batı Kahire’de çok binaları inşa etmişlerdir. **I.Baybars** döneminden itibaren günümüze kadar Hasaniye mahallesi çok kalabalıktır.

- **Mansur kalavun** “H.678-689/M.1279-1290” döneminde Kahire anayolunda ilk Memluklu külliyesini inşa ettirmiştir. **Nasır Mehmet b. Kalavun** H.696/M.1296’da dört Sünni mezhep için Kahire anayolunda Nasıriye medresesini inşa ettirmiştir. **Nasır Mehmet b. Kalavun** üçüncü döneminde “H.709-741/M.1310-1340” Kemerli Macra el-Oyun su köprüsü inşa etmiştir. Bu su köprüsü yardımı ile su Selahaddin kalesinin surlarına ulaşmaktadır.

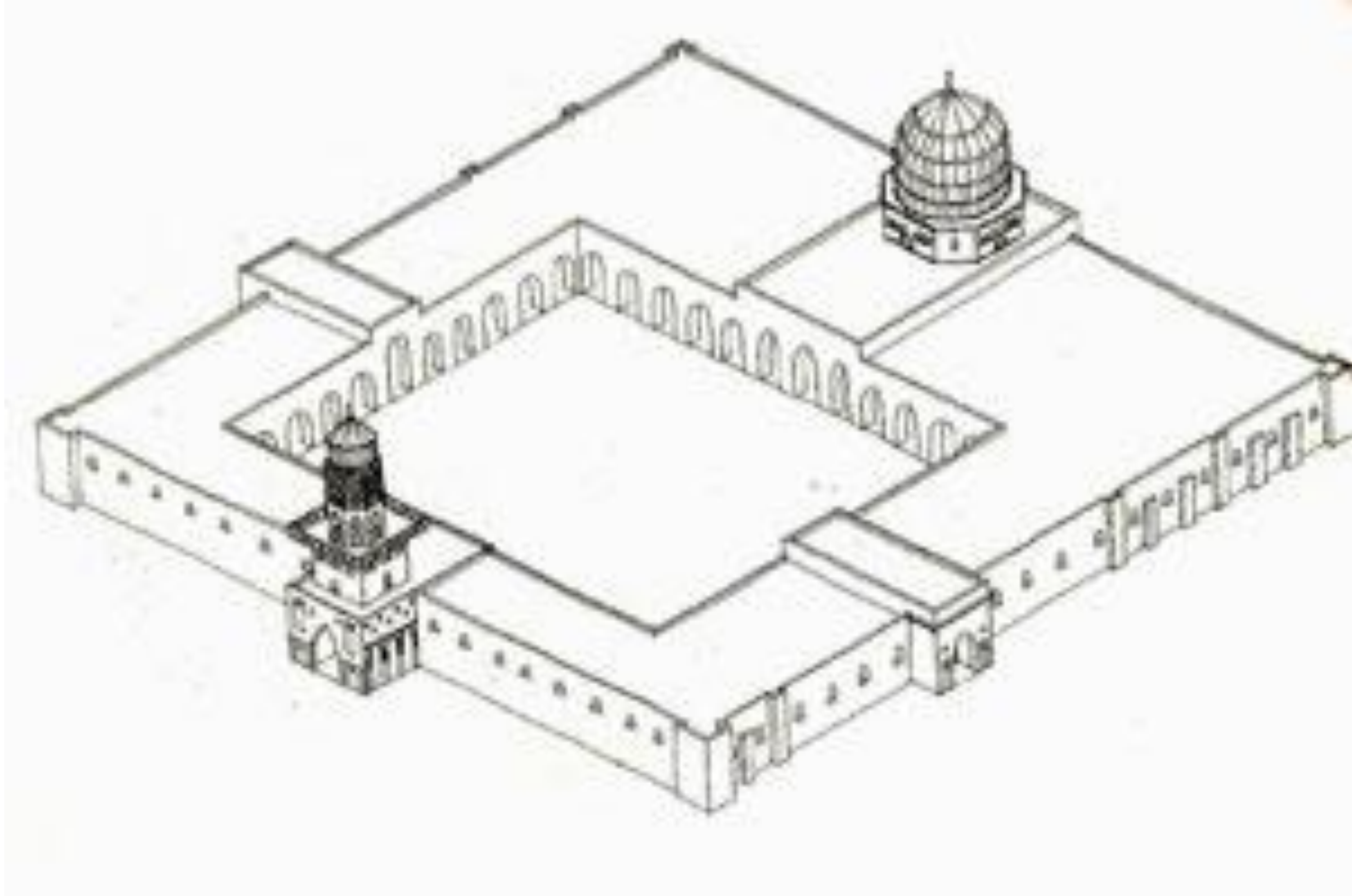
- **Sultan ez-Zahir Berkuk** “H.792-801/M.1390-1399” Çerkez Memluklu kahire’sinin şehirciliği başlangıça idi. **Sultan ez-Zahir Berkuk,** Kahire’nin anayolunda hangahtulmedrese inşa etmiştir. Bu üslupta iki bina vardır. Hem hangah hem medrese inşa edilmiştir. Öte yandan Sultan Eşref Barsbay “H.825-841/M.1422-1438” ve Sultan Abu-Nasır Kayıtbay “H.872-901/M.1468-1496” dönemlerinde daha fazla ticaret binaları “Han, Kapalı çarşı, Vekale “kervansaray”, Rabi vb” inşa edilmiştir. Bunun için iç ve dış Kahire’de yeni yollar yapılmıştır. Ticaret sebebiyle Memluklu çölünde çok “dini, sivil, ticari, askeri ve cenaze işlemleri binaları” inşa edilmiştir.

- Sultan Eşref Abu-Nasır Kansu Gavri “ H.906-922/M.1501-1516” döneminde Kahire anayolunu uzatmıştır. Anayol uzattıktan sonra Gavriye mahallesi kurulmuştur. Gavriye mahallesinde Sultan Kansu Gavri, Gavri külliyesini inşa ettirmiştir. Mısır’da bu külliyenin sistemi nadir bir sistemdir. Çünkü Mısır’da meşhur olan külliyenin bölümleri tek alan içindedir. Ama Kansu Gavri’nin külliyesi tek alan içinde inşa edilmemiştir. Yani bu külliye birkaç alan üzerinde inşa edilmiştir.

- Her bir alanda müstakil bir bina bulunur. Birinci bölümünde medrese alanıdır. Bu alanda hem medrese hem medresenin altında kapalı çarşı hem de değirmen vardır. İkinci bölümde türbe, hangah, Sultan evi, selsebil ve mektep bulunur. Üçüncü bölümde han bulunmaktadır. Bu ayrı üslup olduğu için Gavri mahallesi kurulmuştur. Medresenin doğu ana cephesini Kansu Gavri türbesine bağlayan sabat İngiliz işgalı döneminde yıkılmış; fakat son Osmanlı valisi II.Abbas döneminde "M.1893-1914" bu sabat yineden inşa edilmiştir. Sabat önemi hem gölgelik için, hem kadın yolu hem de üst çecik yollar. Sultan Kansu Gavri, Han el-Halili sanki kayseri kapalı çarşı gibi inşa ettirmiştir.

- Çerkez Memluklu son Sultanı Tomanbay “H.922-923/M.1516-1517” döneminde Memluklu Kahire’nin şehirciliği biraz değiştirilmiştir. Sultan Tomanbay, Osmanlı Sultanı Yavuz Selim’e karşı savaşmıştır. O yüzden Osmanlı ordusu Kahire’ye ulaşmadan önce Sultan Tomanbay kuzey Kahire’de büyük bir hendek kazdırmıştır. Ridaniye ve Varden savaş olaylarından Sonra Osmanlı Kahire’sinin şehirciliği başlayacaktır. Osmanlı Kahire’si ile Memluklu Kahire’si arasında farklar vardır. Çünkü Osmanlı devleti Memluklu Kahire’sinin surlarından farklı yerde Osmanlı Kahire’sini inşa ettirmiştir.

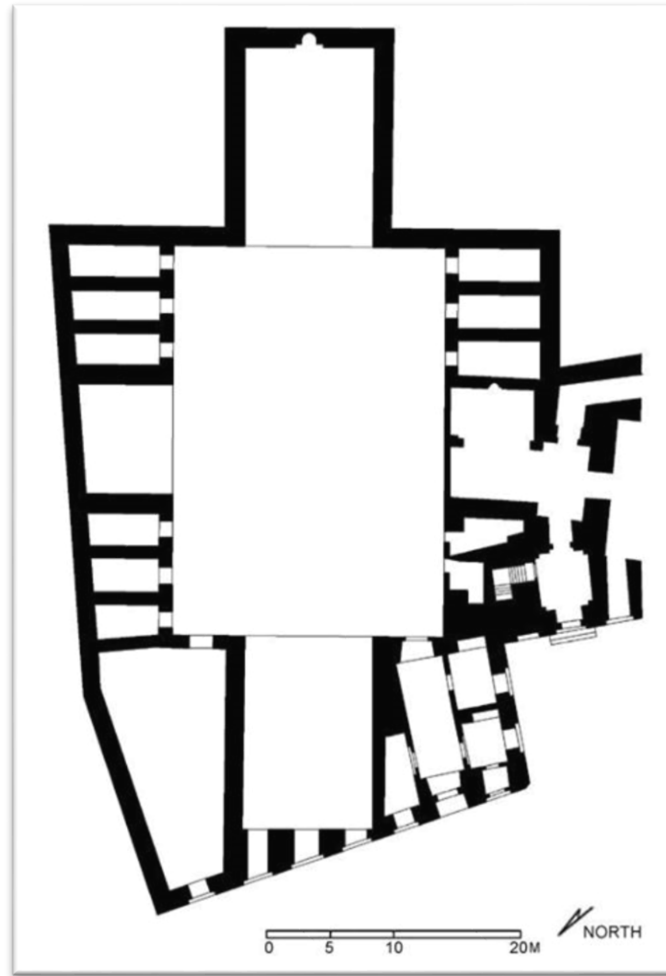
Baybars Ulu Camiinin dikey planı

Baybars Ulu Camii

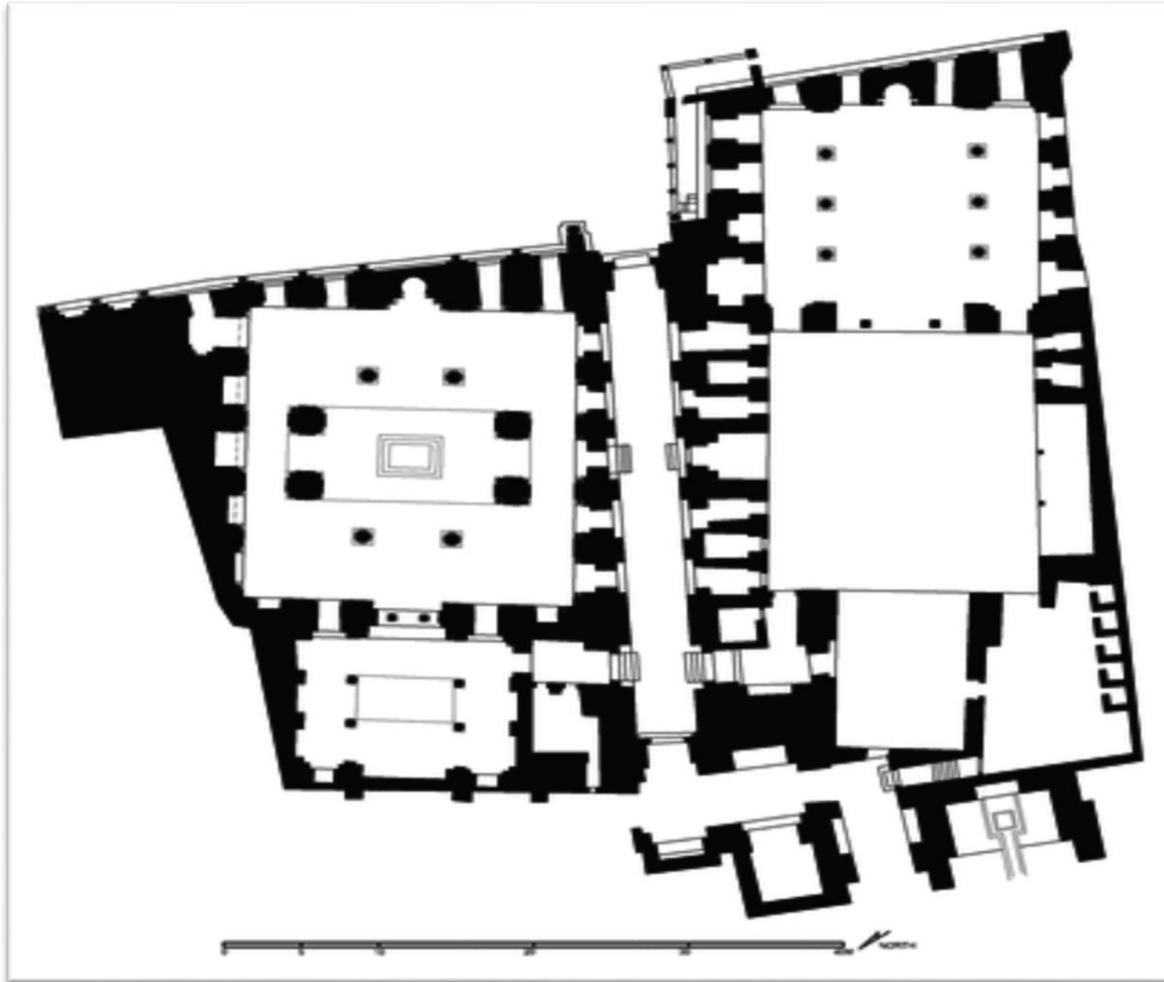
I.Baybars medresesinin planı

I.Baybars medresesinin kuzey batı eyvanı

-

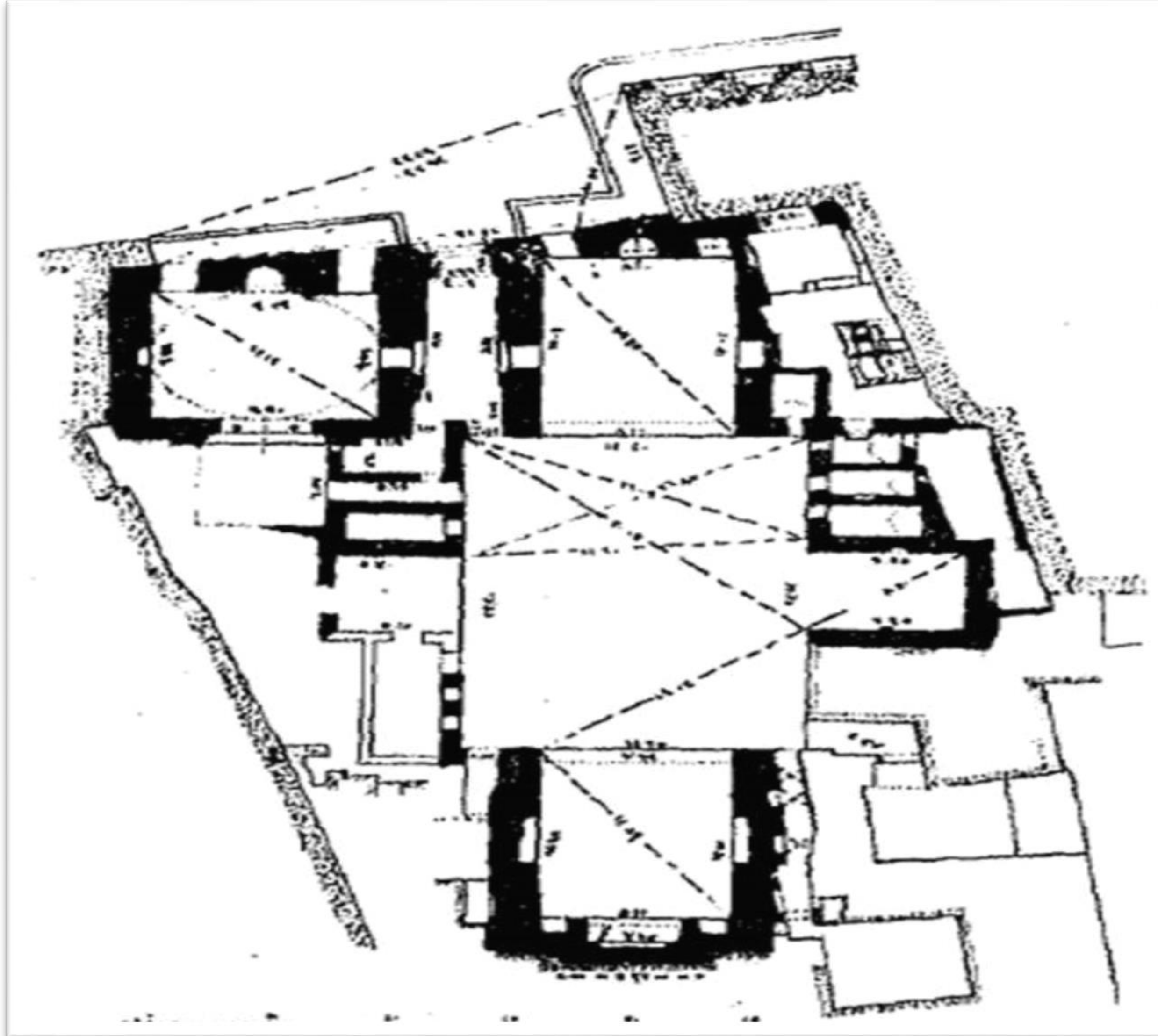
Mansur Kalavun Külliyesinin Planı

-

Mansur Kalavun Külliyesi

-

Nasır Mehmet b. Kalavun Medresesinin Planı

-

Nasır Mehmet b. Kalavun Medresesi

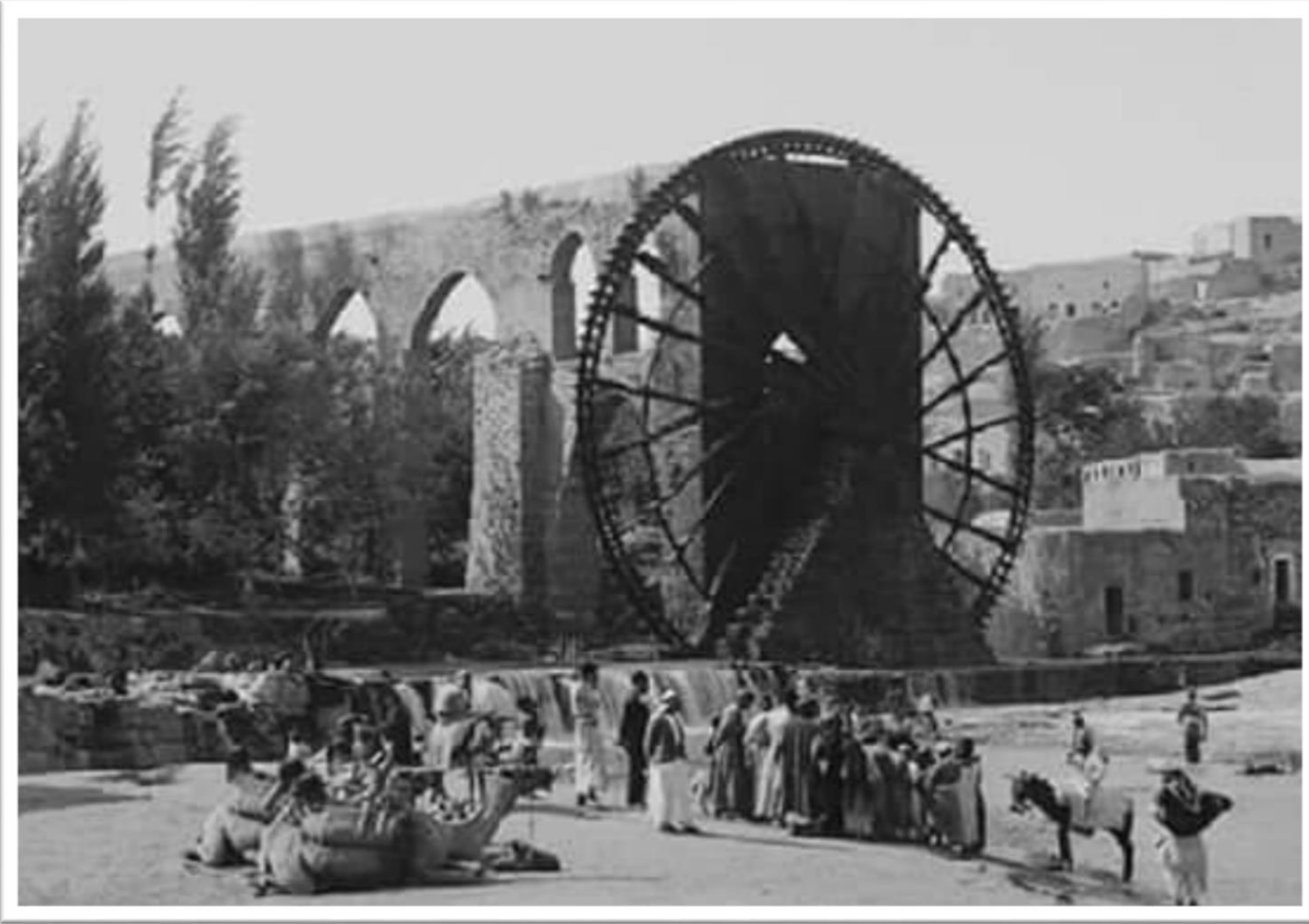
Kansu Gavri külliyesinin Planı

Kansu Gavri külliyesi

-

Kemerli Macra el-Oyun su köprüsü

Kemerli Macra el-Oyun su köprüsü

Günümüzde Macra el-Oyun su köprüsü

Macra el-Oyun su köprüsünün üst kanalı

Han el-Halili Çarşı

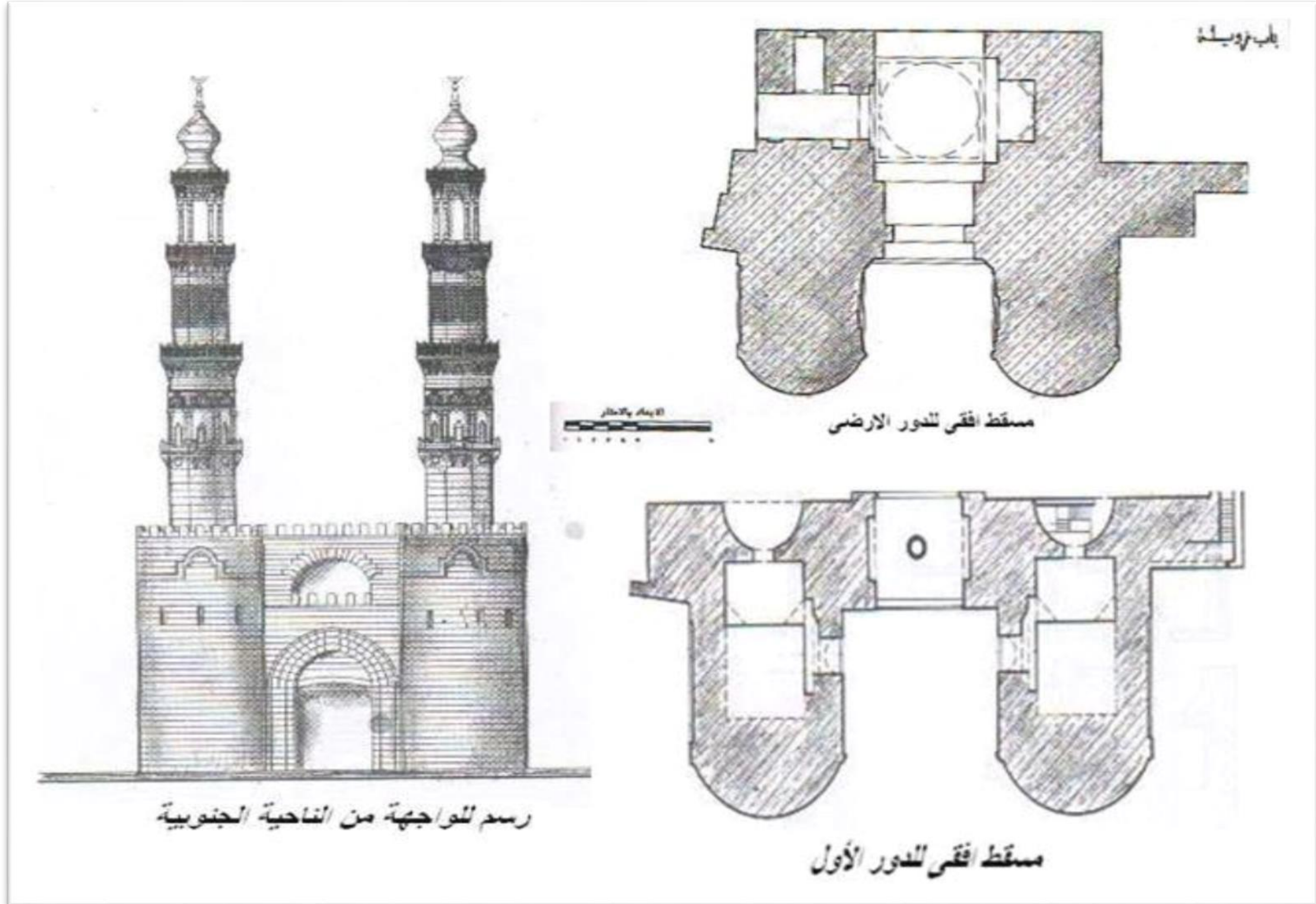
Babul-Futuh kapısı

Babul-Nasır kapısı

Büyük Züveyle Kapısının Planı

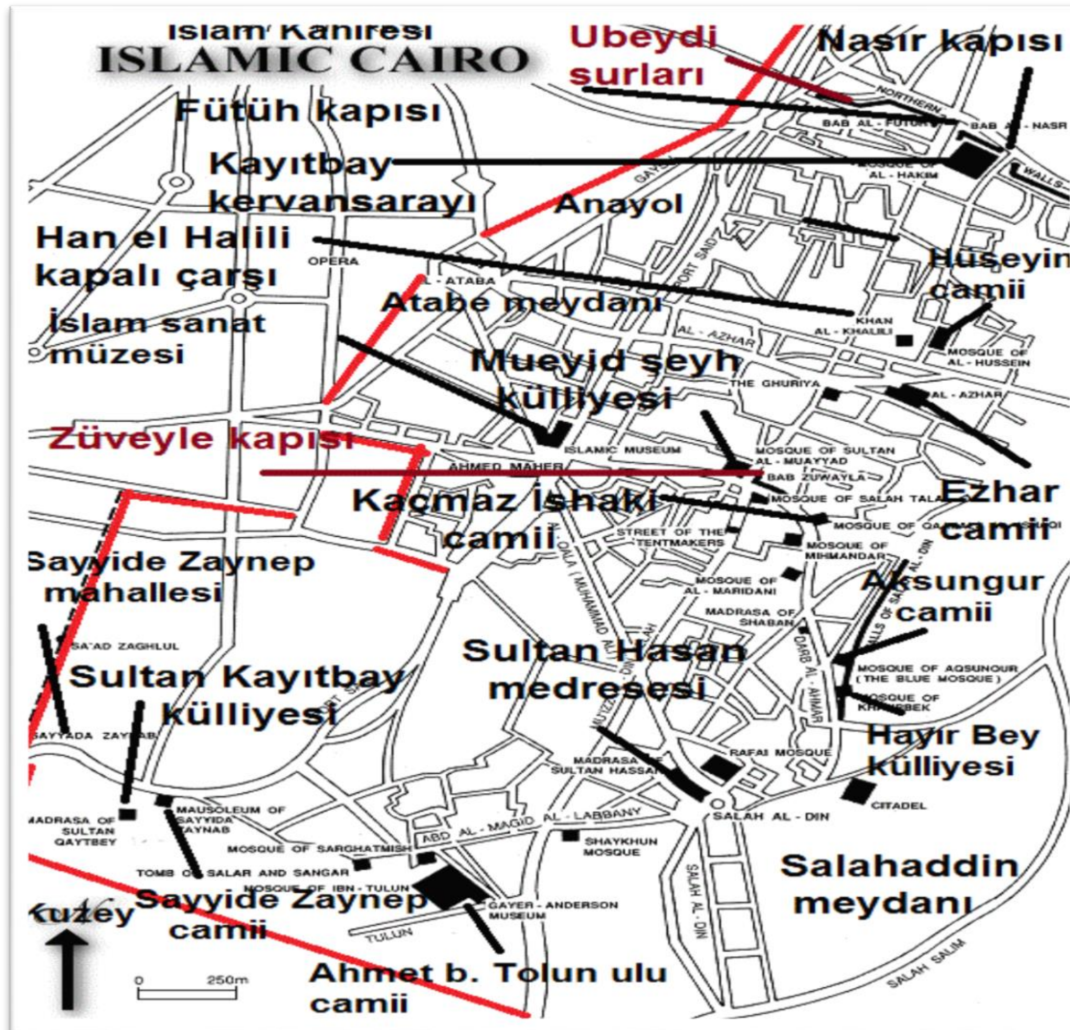
Büyük Züveyle Kapısı

Kahire’nin Kuzey Surları

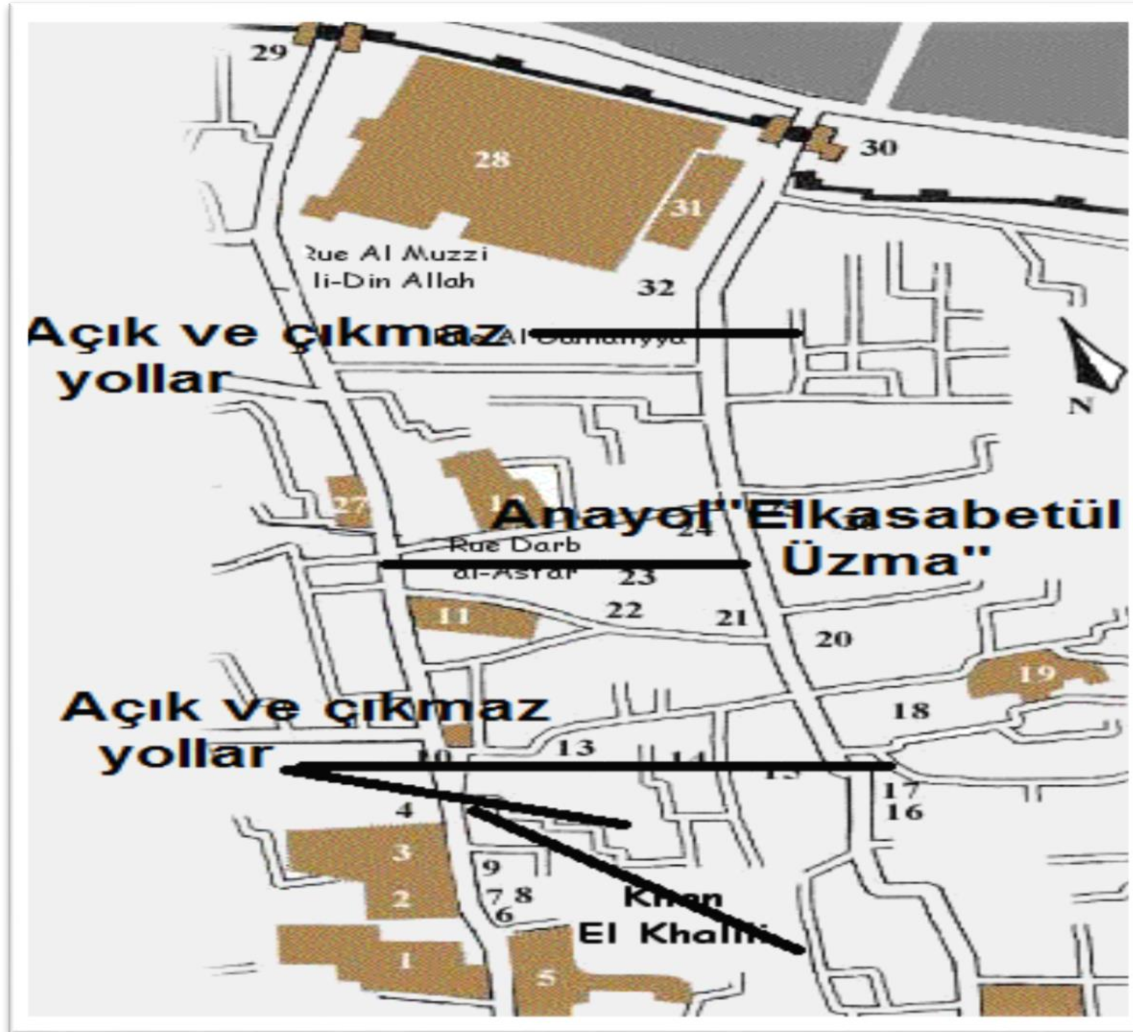
İslami Kahire'nin Haritası

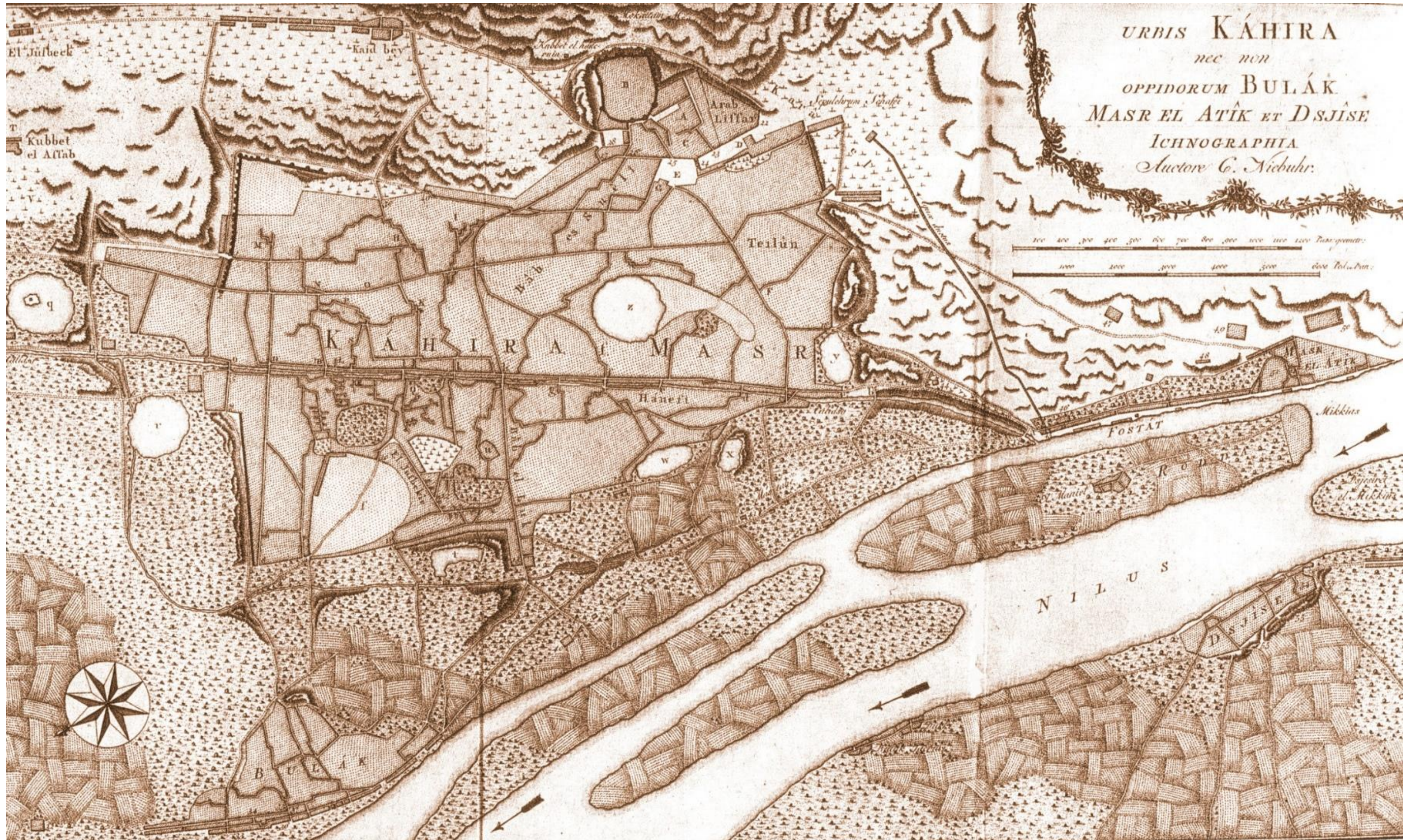
Eyyubi Kahire'sinin Haritası

İslami Kahire'sinin iç yolları

-

Memluklu Kahire’sinin Haritası

-

Kahire’nin anayolunun adı «el-Nahhasin»

-

Günümüzde Kahire’nin Haritası

Bitti